

## Remissyttrande över Straffbarhetsåldern (SOU 2025:11)

Brottsförebyggande rådet (Brå) har fått rubricerade betänkande på remiss och vill lämna följande yttrande.

Brå har inga invändningar mot att påföljderna ungdomsvård och ungdomstjänst ska kunna undanröjas om den unge underlåter att följa ålagda föreskrifter och har heller inget att invända mot att möjligheterna att döma till ungdomstjänst eller ungdomsvård inskränks för dem som fyllt 18 år när brottet begicks eller fyllt 18 år när domen föll. Brå avstyrker däremot förslagen om att sänka straffbarhetsåldern och höja straffmaximum för dem som är under 18 år när brottet begåtts. Brå utvecklar skälen till detta nedan.

### Sänkt straffbarhetsålder

I mer än 100 år har gränsen för straffbarhet i Sverige varit 15 år och detta är också gränsen för straffbarhet i övriga nordiska länder. Även många andra lagar och regler och förordningar är knutna till 15-årsgränsen. Att ändra denna gräns kräver enligt Brås mening starka argument. De argument som utredningen anför är att en sänkning till 14 år skulle kunna bryta en kriminell livsstil, att det skulle kunna öka samhällsskyddet, att det medför legitimitetsproblem att 14-åringar inte kan straffas och att samhällets reaktion på deras brott inte står i proportion till brottets allvar. Brå delar bedömningen att det är ett allvarligt problem att den grova brottsligheten gått ner i åldrarna och att det krävs stora insatser för att hejda denna utveckling. När barn begår allvarliga brott måste det få tydliga konsekvenser för dem. Men Brå är inte enig med utredningen om att dessa konsekvenser bör vara av straffrättslig karaktär.

Brå avstyrker förslaget utifrån i huvudsak tre grunder: att det saknas stöd för att en sänkt straffbarhetsålder har någon brottsförebyggande effekt,

att olika straffbarhetsålder för olika typer av brott kan leda till legitimitets- och tillämpningsproblem samt att en sänkt straffbarhetsålder strider mot barnkonventionen och FN:s rekommendationer.

### **Inget stöd för att sänkt straffbarhetsålder ger en brottsförebyggande effekt**

Det saknas stöd för att en sänkt straffbarhetsålder skulle ha en generell brottsförebyggande effekt. Erfarenheter från Danmark, där straffbarhetsåldern sänktes under en begränsad period, talar snarare i motsatt riktning. Inte heller i Skottland, där straffbarhetsåldern varierat, har man kunnat se några effekter i form av minskad brottslighet under de perioder då straffbarhetsåldern varit lägre. Det saknas också belägg för att en sänkning minskar incitamenten för kriminella nätverk att använda sig av barn för att begå grova brott; i stället finns risken att barn under 14 år skulle komma att dras in i allvarlig brottslighet. Därtill kommer, som utredningen själv tar upp, att den omedelbara effekten av inkapacitering antas vara lägre när det handlar om organiserad brottslighet, eftersom de eventuella brott som den dömda avhålls från lika gärna kan begås av andra individer.

När det gäller eventuella individualpreventiva effekter av att sänka straffbarhetsåldern, finns det inte heller där något stöd för att straffrättsliga ingripanden skulle förebygga återfall bättre än ingripanden som bygger på ett behandlingsperspektiv. Barn i den åldern har ofta ett bristande konsekvenstänkande vilket minskar den avskräckande effekten av straff. Många av de aktuella barnen har också haft svåra uppväxtvillkor och individuella sårbarheter, som bidragit till att de börjat begå brott, och för dem kan det vara särskilt viktigt att åtgärderna är inriktade på både stöd och kompetent behandling. De har ofta redan före det aktuella brottet varit omhändertagna och placerade på en låst institution. Det är svårt att se insatserna för dessa barn skulle förbättras genom att ansvaret för dem förs över till Kriminalvården, särskilt med hänsyn till den mycket ansträngda situation som myndigheten för närvarande befinner sig i.

### **Olika straffbarhetsålder för olika typer av brott kan leda till legitimitets- och tillämpningsproblem**

Utredningens förslag innebär att straffbarhetsåldern ska sänkas endast för brott som har ett minimistraff på fyra år eller mer. Brå instämmer i den bild som ges av en av de experter i utredningen som avstyrker förslaget (åklagare Sara Stolper). Här kan nämnas risken för att det kan bli svårt att förutse vilka brott som kan straffas och att det kan vara svårt för en 14-åring att förstå vilka brott som är straffria och vilka som kan åtalas och straffas. Därtill kommer att det inte är äldre personer som på vilseledande sätt förmått barnen att begå det grova brottet och i den bemärkelsen kan barnen betraktas som både gärningspersoner och brottsoffer (för brott enligt Brottsbalken 4 kap.). Dessa faktorer riskerar att leda till att lagens legitimitet minskar istället för att öka.

Förslaget tar heller inte hänsyn till flerfaldig brottslighet, där viss brottslighet med ett samlat straffvärde kommer att lämnas utanför det straffbara området samtidigt som ett brott med lägre straffvärde faller in under tillämpningsområdet. En rad tillämpningsproblem kan också uppstå under brottsutredningen och i samband med åtal och dom. Ett exempel som ges är om en 14-åring åtalas för grov våldtäkt men domstolen finner att han endast gjort sig skyldig till våldtäkt, som har ett lägre minimistraff än fyra år. Utredningen berör inte hur den typen av fall ska hanteras och vilken signal som den typen av processer sänder ut till den unge misstänkte och till brottsoffret.

### **Förslaget strider mot FN:s rekommendationer**

En central fråga, som utredningen själv tar upp, är om i vad mån förslaget om sänkt straffbarhetsålder följer FN:s barnkonventions krav på att barn i möjligaste mån ska skyddas från straffrättsliga åtgärder. FN:s kommitté för barnets rättigheter har i sina senaste rekommendationer till Sverige uttryckt oro för de steg som för närvarande tas för att sänka straffmyndighetsåldern och uppmanar konventionsstaterna att under inga omständigheter sänka den lägsta straffbarhetsåldern. Utredningen kommenterar detta med

att "(s)kålen för att ingripa mot de barn som begår allvarliga brott är så starka att de motiverar förändringen, även om det medför att intresset av att skydda barn från straffrättsliga åtgärder får ge vika i förhållande till de barnen" (s. 232). Brå delar inte utredningens bedömning att argumenten för en sänkning av straffmyndighetsåldern är tillräckligt starka för att gå emot barnkonventionen och FN:s rekommendationer. Enligt Brås bedömning är de argument mot en sänkning som Brå tar upp, och som också i stora drag redovisas av utredningen själv, starkare än argumenten för.

### **Straffmaximum för unga lagöverträdare**

Idag kan en person som är under 18 år dömas till fängelse i högst 14 år om straffet för en vuxen skulle ha blivit fängelse på livstid. Utredningen föreslår att den tidsgränsen tas bort och att det endast ska finnas ett förbud mot att döma någon, som var under 18 år när brottet begicks, till livstid.

Utredningen konstaterar i och för sig att det finns goda skäl att även i fortsättningen särbehandla barn och unga vid straffmätningen, eftersom ett fängelsestraff drabbar en ung lagöverträdare hårdare än en vuxen. Den lyfter också fram att risken för återfall kan sägas öka utifrån längden på ett fängelsestraff. Utredningen menar dock att det skett förändringar när det gäller både brottsligheten och strafflagstiftningen som ändå kan motivera en höjning av straffmaximum. Det handlar dels om att det är fler barn än tidigare som begår mycket allvarliga brott, dels om att förslaget om ändrad ungdomsreduktion för 18-20 åringar kan leda till att reaktionen på allvarliga brott blir alltför begränsad när det gäller 15-17-åringar och inte står i proportion till brottets allvar. Slutligen tar utredningen som argument upp att praxis när det gäller straffen när barn begått mycket allvarliga brott är otydlig, men att man inväntar en klagörande dom från Högsta domstolen.

Den domen har nu kommit och innebär att en person som var 16 år när han begick mycket grova brott dömdes till nio års fängelse (efter ungdomsrabatt). I praktiken innebär detta att den dömde, efter villkorlig frigivning, kommer att ha suttit frihetsberövad två år längre än om han, som tidigare var det vanliga, dömts till slutna ungdomsvård (sex år jämfört med fyra år). Om det i framtiden görs begränsningar när det gäller villkorlig frigivning kan tiden i anstalt för 15-17-åringar komma att bli ännu längre inom ramen för de regler om straffmaximum som finns i dag.

Mot denna bakgrund kan inte Brå finna att det finns tillräckligt starka skäl för att ta bort regeln om att 15-17-åringar kan dömas till högst 14 års fängelse för brott som skulle lett till livstids fängelse för en vuxen. Utredningen tar själv upp att ett längre fängelsestraff snarare ökar än minskar risken för återfall bland unga och de fängelsestraff som idag kan utdömas är redan flera år längre än vad som varit maximum vid slutna ungdomsvård.

Detta yttrande avges av generaldirektör Jonas Trolle efter föredragning av Fou-rådet Stina Holmberg.